

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1878.

20:e årgången.

4:e häft.

Innehåll:

	Sid.
24. Stockholms högskola och den högre kvinnobildningen	195.
25. Tyskt familjelif i början af detta århundrade	210.
26. Tio år. Af <i>Hellen</i>	235.
27. Mönster från ett skånskt s. k. klutabund	242.
Boköfversigt. Minneslista för tidningsläsare. Se omslaget.	

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

24. Stockholms högskola och den högre qvinnobildningen.

För en tid sedan meddelade tidningarne den glädjande underrättelsen, att Stockholms högskola i höst skall börja sin verksamhet, genom att antaga fyra lärare att föreläsa matematik, fysik, kemi och geologi. Om villkoren för deltagande i undervisningen, om examensrätten, i hvad ställning den nya högskolan kommer att stå till de gamla universiteten, om äfven här embetsmannabildningen skall kräfvä lika stora offer, eller större rum kommer att lemnas för ett sjelfständigt framåt-gående — om allt detta sväfvär man ännu till största delen i okunnighet. — Fältet är derigenom fritt för önskningsar, och om vi här nedan våga uttala några sådana, åtföljda af ett försök att belysa den blifvande högskolans uppgifter från den synpunkt, som ligger oss närmast, hoppas vi det ej må anses alltför förmätet.

Denna synpunkt är den högre qvinnobildningen.

I hvad mån skall den nya högskolan främja denna bildning? Skall hon i detta afseende gifva mera eller mindre än landets båda andra universitet? Och hvilka äro de brister i denna bildning, som genom Stockholms högskola kunde afhjelpas?

För att besvara dessa frågor må vi kasta en blick på hvad som redan är gjordt för den högre qvinnobildningen i vårt land.

Vi finna då, att qvinnor ega rätt att vid hvarje fullklassigt läroverk *aflägga studentexamen*, hvilket äfven kan ske vid gymnasialafdelningen inom Wallinska skolan i Stockholm; samt vidare, att de efter aflagd studentexamen hafva samma rätt som manliga studerande att *följa föreläsningarne och antagligen äfven aflägga examina vid de båda universiteten*.

Detta är allt. Ty i *den högre qvinnobildningen* inbegripa vi ej här *fackbildningen* för lärarinnekallet eller konstnärslärobanan, i hvilka afseenden, oss veterligt, intet land gjort mera för qvinnorna än Sverige.

Nu torde någon invända att det ofvan nämnda också är *allt*, som för den högre qvinnobildningens tillgodoseende kan behövas eller rimligtvis begäras; *mera* än som behöfves, torde till och med mången tillägga.

Vi dela ingendera åsigten. Det finnes i vår tanke, så snart man — utöfver skolstudiet och fackundervisningen — ser till *det stora flertalets* kunskapsbehof, både ett *för mycket* och ett *för litet* i vår svenska qvinnobildning: för *litet*, emedan kunskapsmättet för studentexamen icke kan fylla ett djupare behof af vetande eller ge tillräcklig förkunskap för grundliga sjelfstudier; för *mycket*, emedan universitetsstudierna i deras nuvarande form äro *för det stora flertalet* kunskapsökande qvinnor hvarken åtkomliga, önskvärda, eller tillfredsställande.

Icke som skulle vi underskatta värdet af den qvinnan medgifna rättigheten att deltaga i de vanliga universitetsstudierna. Detta medgifvande var en handling af enkel rättvisa, som alltid skall vinna tacksamt erkännande; och likställigheten mellan manliga och qvinliga studerande, var ett *oeftergiftigt villkor* för att qvinnans arbete här skulle vinna samma duglighet och samma erkännande som mannens. Så till vida är allt godt. Men spørjer man efter resultaten af de åtgärder, hvilka sålunda vidtagits för qvinnobildningens höjande, så svaras, att ännu blott *tvänne* universitetsexamina aflagts af qvinliga studenter, och att orsaken härtill måste vara qvinnans bristande uthållighet i själsarbete. Vi tro oss finna andra påtagligare orsaker till nämnda förhållande, äfven utan att taga med i räkningen inflytandet af sekelsgamla fördomar, skolstudiernas dyrhet, eller det faktum att tiden varit alldeles för kort för att möjliggöra några talrika resultat.

Den egentliga orsaken är, tro vi, att de vanliga akademi-studierna med en embetsexamen eller en lärdomsgrad såsom mål, icke motsvara kunskapsbehovet hos flertalet bildnings-sökande qvinnor. Endast för dem, hvilka känna sig kallade att såsom läkare egna hela sitt lif åt den lidande menskligheten, eller såsom forskare åt vetenskapen, eller ock för dem hvilka, för att vinna en lärareplats i statens tjänst, måste undergå filosofiekandidat- och licentiatexamen, endast för dem är denna studiebana lämplig. För de många qvinnor deremot, hvilka efter grundliga skolstudier önska tillegna sig en högre bildning i den riktning deras anlag utvisa, eller ock vilja bereda sig att, så långt som deras lifsuppgift i öfrigt tillåter, fullfölja ett vetenskapligt specialstudium, för dem är, vi upprepa det, tillåtelsen att aflägga studentexamen *för litet* och tillträdet till examens-studierna vid universitetet *för mycket*. Och hvad som här fattas, *kanske ej blott för qvinnornas utan ock för männens bildningsbehof*, är det, som vi drista tro, att Stockholms blifvande högskola borde bereda sig att fylla.

För att motivera detta påstående, torde vi böra inbjuda läsaren att något närmare skärskåda det vanliga arbetssättet vid våra universitet och tillika anföra ännu några orsaker, som göra det önskvärdt att Stockholms högskola ej må binda sig i samma former.

Så vidt vi förstå äro de akademiska kurserna hos oss icke beräknade på fria studier i ett fåtal ämnen eller på inhemtande af en nyttig och inbringande fack-kunskap, utan afse antingen en *embetsbefattning* eller ett *lifskall i vetenskapsens tjänst*. Om de helt fylla detta senare mått är nu mera, enligt somligas åsigt, tvifvelaktigt, men visst är att de ega nog mycket af detta sitt ursprungliga skaplygne för att, om ej omöjliggöra, dock väsendtligen försvåra ett fruktbart specialstudium. Strängt taget är det visserligen ingenting som förbjuder en student att bedrifva sina studier sjelfständigt utanför

de föreskrifna ämnesfördelningarne och examensfordringarne; men härtill fordras dock större mogenhet än skolstudierna skänka, hvartill kommer att sådana fria studier icke berättiga till någon kunskapspröfning och således ej heller gifva någon kompetens som förutsätter examensintyg. Här några exempel:

Vill jag studera *historia* och *filosofi* till ett omfång motsvarande fordringarne i filosofiekandidat-examen, så är det mig visserligen ej förnekadt; men jag får icke mina kunskaper pröfvade eller intygade om jag ej tillika och till samma omfång studerar *latin*, *nordiska språk* och *matematik*. Eller vill jag studera *fysik* och *matematik*, så måste jag, för att erhålla intyg, derjemte inhemta antingen *historia* eller *filosofi*, *latin* och någon annan *naturvetenskap*. Och vill jag i något enda ämne gå så högt som filosofie licentiatexamen fordrar, måste jag ej blott hafva tagit fullgoda betyg i *hvert och ett* af de *fem* ämnen som kandidatexamen omfattar, utan äfven jemte det ämne jag valt studera, till nästan samma omfång, *tvänne* andra, allt förutsatt att jag önskar få min kunskap pröfvad och intygad. Vill jag t. ex. studera grekiska språket och litteraturen, så måste jag läsa ett lika högt pensum af nordiska språk och nyuropeisk linguistik med modern litteratur. (Se 1877 års »föreskrifter för vissa universitetsexamina»). Vill jag studera religionsvetenskap och något dermed beslägtadt ämne torde jag nödgas undergå fullständig prestexamen. För historia, statskunskap och statistik fordras att taga i släptåg alla öfriga till filosofie kandidatexamen hörande tvångsämnen, och vill jag dertill lägga någon gren af rättsvetenskapen, så drager detta förmodligen med sig en juridisk embetsexamen.

Att sådana fria studier för vinnande af insigt i ett fåtal ämnen icke ligga i de gamla universitetens plan synes oss häraf klart. Huruvida detta med nödvändighet följer af några för våra universitet säregna förhållanden (vid utländska universitet råder nämligen en mycket större studiefrihet) eller

är att anse såsom en brist, hvilken borde afhjelpas, äro vi ej kompetenta att yttra oss om, utan hänvisa i stället till en förträfflig uppsats om *universitetsreformer* i Svensk Tidskrift för 1875, skriven af en ansedd akademisk lärare (Professor Odhner).

Der heter det t. ex. i afseende på filosofie kandidatexamen, hvilken förf:n anser öfverflödig såsom *preliminärexamen* för licentiaten. »Den som innehar en ordentlig skolbildning, t. ex. i språk, historia, matematik, naturalhistoria o. s. v. är i och med det samma tillräckligt förberedd att fortsätta sina studier i samma ämnen och att deri utan preliminärexamen följa den akademiska undervisningen, i fall denna anordnas äfven med afseende på nybegynnarens behof.» Ju flere ämnen en sådan examen omfattade, dess betydelselösare blefve den; vi frukta att derigenom skulle, om ej förspillars, åtminstone »abortplottras» en dyrbar tid, som kunnat bättre användas.»

Vidare framhållas de oegentligheter som uppstå deraf att fil. kand. examen tillika är en *embetsexamen* för adjunkt- och kollegabefattningar vid läroverken. »Det är denna sammankoppling af två olikartade ändamål, som gör nämnda examen så besvärlig och olämplig. Deraf följer nemligen först och främst, att de ämnen, som skola i examen ingå, måste nog bestämmas och, märk väl, bestämmas med afseende på *skolans behof* af lärarekrafter, icke med afseende på fakultetsstudiernas ändamålsenliga anordning. Härigenom uppkomma de s. k. tvångsämnen, hvilka för alla dem, hvilkas studier ligga åt ett annat håll, utgöra ett tvång i ordets egentliga mening. Det har vidare visat sig — och detta är den andra följden af nämnda examens egenskap att tillika vara embetsexamen — att den samma tager allt för lång tid i anspråk i förhållande till den behållning den lemna. Då den nemligen skall medföra kompetens till viktiga lärarebefattningar, hafva examinatorene icke kunnat sätta sina fordringar allt för lågt; följden häraf och af tvångsämnenas inverkan har blifvit, att vid det sydsvenska universitetet $4\frac{1}{2}$ år, vid det nord-svenska som vi tro något mindre tid, visat sig i medeltal vara studietiden för dem, som hittills aflagt nämnda examen. Alltså, *under lika lång tid, som vid de tyska universiteten plägar beräknas för doktoratet, måste våra studenter sysselsätta sig med förberedande studier i »tvångsämnen»*. Flertalet kommer naturligtvis aldrig längre; somlige äro för gamle, andre för fattige att fortsätta.» — — »Hvad vi yrka, det är, att denna embetsexamen helt och hållet afskiljes från de egentliga fackstudierna för filosofiska doktoratet och ej får störande inverka på de samma. Må derfor denna examen icke äläggas alla såsom obligatorisk, men väl finnas

till för deras räkning, som af ett eller annat skäl icke ära sträcka sina studier utöfver minimum och endast åsyfta kompetens till lägre skolbefattningar; samt att det å andra sidan icke må förmenas någon att utan hinder af preliminärexamen och tvångsämben genast börja de fria vetenskapliga fackstudierna och efter deras avslutande aflägga fakultetens högsta examen, den nu s. k. licentiaten.»

»Men», fortfar förf:n: »Det gifves inom och utom universiteten ett betydligt antal vetenskapligt bildade unge män, hvilka af ett eller annat skäl icke vilja eller kunna aflägga en fullständig akademisk examen, men väl skulle önska vid universiteten förkofra sina insigter i en eller annan vetenskap samt undergå pröfning och erhålla intyg öfver dessa insigter, att användas för anställning vid vetenskapliga eller industriella inrättningar eller för annat ändamål. Om nu studerande af denna klass finge rätt att undergå examen i hvilket eller hvilka ämnen som helst inom fakultetens område — naturligtvis efter samma måttstock, som gäller vid fakultetens högsta examen — så skulle detta, så vidt vi kunna inse, blifva till gagn ej blott för den enskilde, utan ock för det allmänna och särskildt för universitetet, hvilket derigenom vunne en värdefull tillökning af vetenskapligt bildade och för vetenskapliga studier intresserade lärjungar.»

Såsom kontroll på de friare studier han sålunda förordar, påyrkar förf:n att studenten skulle åläggas »en viss förpligtelse att begagna sig af den undervisning, som bjudes. Ty först derigenom skulle detta osäkra famlande, detta tidsödande, planlösa studerande, som nu är ingalunda ovanligt hos våra studenter, väsentligen förekommas. — — Studentens skulle ega fritt välja och ordna sina studier efter bästa förstånd, men *något* visst skulle han studera, och vara skyldig att lemna samhället, som bekostar hans undervisning, någon garanti, att så sker. Sedan han inför de akademiska myndigheterna angifvit sitt *vita genus*, skulle han vara förpligtad noggrant följa vissa till hans studiebanan hörande föreläsningar och öfningar efter eget val samt att förete vederbörandes intyg deröfver. Ungefär så går det till vid de tyska universiteten, utan att man deri finner något obehörigt intrång på den akademiska friheten. Det är de första stegen på den akademiska studiebanan, som äro så viktiga; den som dervid insuper vissa ovanor eller från början missriktas — och detta inträffar så lätt med den från skoltvånget lössläppte ynglingen, som känner sig i besittning af en nästan oinskränkt själfrådighet — han har svårt att åter komma i de rätta spåren; i bästa fall hafva endast tid och penningar gått förlorade, men i värsta fall, som ty värr ej är så syllsynt, är hela framtiden förspild.»

Utrymmet tillåter oss ej att meddela mera ur den tänkvärda uppsatsen, men det anförda bestyrker tillräckligt de förhållanden vi anmärkt och kan i lika fullt mått tillämpas på qvinliga som manliga studerande.

Ett ytterligare skäl, hvarför det ej vore önskligt att mängden af våra kunskapssökande qvinnor, af brist på andra utvägar, intvingades i den ofvannämnda tvångskursen vid universiteten är, att frågan i hvad mån människans fysik kan utan skada bära bördan af ett ansträngande mångårigt bokstudium är ännu mindre utredd hvad kvinnorna än männen beträffar, samt att i båda fallen vetenskapens utslag hittills gifvits i bestämdt varnande ton, hvilken, hvad kvinnan särskildt beträffar, blifvit skärpt ända derhän, att man från ett par håll förklarar henne icke utan de menligaste följder kunna bära ett uthålligt förståndsarbete i samma ordning och af samma omfång som mannen.

Våra läsare känna den vetenskapliga strid, som med anledning af det amerikanska skolsystemet förts i denna fråga mellan doktorerna Clark och Maudsley å ena sidan samt en mängd både qvinliga och manliga läkare och lärare å den andra. För vår del tro vi att frågan gäller, här som i andra jemförelser mellan de tvänne könen, icke så mycket ett plus eller minus af andlig kraft, som ej mer en olikhet i art och sätt att arbeta hos de qvinliga och manliga intelligenserna. Men redan detta är nog för att ålägga försigtighet, och för att önska att andra utvägar till vetenskaplig bildning, än de nuvarande, måtte beredas våra kunskapssökande qvinnor. Att vi härvid måste gå till vägä enligt vårt nationella skaplygne och i öfverensstämmelse med grundriktningen af den reform af qvinnobildningen som vi redan börjat, är tydligt. Men då vi likafullt torde hafva mycket att lära af andra nationer vilja vi här kasta en blick på de åtgärder, som vidtagits för den högre qvinnobildningens främjande i England och Amerika.

Det var universitetet i Cambridge, som tog första steget till kvinnobildningens höjande i England, då det 1864, på grund af en petition från öfver 1000 personer, medgaf äfven kvinnor rätt att få sina kunskaper pröfvade vid universitetet och erhålla betyg deröfver, på samma sätt som redan blifvit beviljadt ynglingar, hvilka icke gjort akademiska studier¹⁾. Senare följde Londons universitet exemplet; sjelfva Oxford har icke hållit sig tillbaka, och nu mera stå dylika examina öppna för kvinnor likasom för män vid alla universitet i England (äfvenså vid Dublin University), hvarjemte examinatore i mån af behof utsändas äfven till aflägsnare landsorter.

Småningom insåg man dock att blotta kunskapsprof, ehuru förträffliga till hvad man kunde kalla »anhalt-stationer» på studievägen, dock ej kunde motsvara det stegrade behovet af vetande och högre bildning hos en mängd kvinnor, utan att dertill kräfdes verkliga läroanstalter. Äfven nu var det universitetet i Cambridge, som tog första steget, då det 1870 öppnade sin »högre undervisningskurs för kvinnor».

Denna kurs står under ledning af universitetslärare och är ordnad i grupper af sinsemellan sammanhörande ämnen. Så bilda naturvetenskaperna en grupp, de matematiska vetenskaperna en annan, de lefvande språken en tredje och de döda en fjerde. I en grupp sammanföras historia, nationalekonomi, logik och etik. Full frihet råder i valet af grupper, äfvensom det är sörjdt för att vissa ämnen inom hvarje grupp kunna väljas till hufvudämnen. Särskild pröfning eger rum en gång om året inom hvarje grupp för sig. Inträdesfordringarne omfatta de för den första allmänbildningen oundärligaste insigter. Lärokursen afser hufvudsakligen *allmänbildning* och *lärarinnebildning*, men är dock så ordnad, att den äfven kan fullföljas på högre stadier och då leda till den hög-

¹⁾ Se art. »Fördelar af samverkan» af L. S. årg. 7 sid. 334 af denna tidskrift.

sta universitetsexamen, den s. k. *Tripes* (ungefärligen motsvarande vår filosofie kandidatexamen). Sedan lärokursens öppnande 1870 hafva också ej mindre än 25 af dess elever aflagt denna examen och erhållit vitsord fullt jemngoda med de manliga examinandernas, hvarjemte en af de qvinliga tagit hedersrummet i naturvetenskaperna framför dem alla. Härvid är dock att märka, att universitetsexamen hittills medfört för qvinliga examinander *endast betyg*, icke någon grad eller rätt att söka offentliga tjänstebefattningar, hvilket allt uteslutande varit de manliga examinanderna förbehållet.

Utom denna universitetets »*Course of higher education for women*» hafva i Cambridge genom enskild och allmän frikostighet grundats tvänne s. k. *Ladies colleges*¹⁾ efter samma plan som de i England vanliga studentcolleges. Det ena af dessa, *Girton college*, beläget på något afstånd från staden, erbjuder för qvinliga studerande så väl *ett hem* som en fullständig *studiekurs*, hvaremot det andra, *Newnham hall*, är företrädesvis afsedt till ett hem för eleverna i universitetets lärokurs. Lägsta inträdesåldern är för båda 18 år.

Girton college följer fullständigt universitetets studieplan, fordrar inträdesexamen, håller »college-examination» motsvarande universitetets årsexamina och på samma tider som dessa, samt avslutar, efter en föreskrifven fyraårig studietid, kursen med »*tripes*», då de qvinliga studerande gjort alldeles samma studier i samma ordning som de manliga, men icke tillsammans med dem. Undervisningen sker medelst föreläsningar, hållna af universitetets lärare dels inom anstalten, dels i för ändamålet anskaffade lokaler i Cambridge.

»*Newnham hall*» fordrar ingen inträdespröfning och fastställer ingen studiekurs, utan lemnas de qvinnor, som der inskrifva sig, att fritt efter egen håg ordna sina studier, dock

¹⁾ Flera så väl lärokurser som colleges lära nu vara upprättade vid olika högskolor i landet.

med den iakttagelse, att de icke få besöka föreläsningarne för de manliga studenterna. De flesta (68) hafva, som sagdt, följt universitetets »course of higher education», men 11 hafva derutöfver aflagt »tripos» examen, deraf några med lysande resultat.

Båda dessa qvinliga studenthem äro ljusa, rymliga och väl försedda; måltiderna intagas i vackra matsalar; musik- och läsrum gifva tillfälle till förädlade tidsfördrif och angenämt samlif. Hvarje elev har dessutom sitt eget sängrum, stundom äfven en parlour för egen räkning. I båda colleges öfvas med stor ifver gymnastik, bollspel och andra kroppsöfningar i fria luften, omvexlande med promenader till fots och till häst. För motsvarande tankemotion sörja de vid båda anstalterna införda diskussionsklubbarne, der ämnen till tankeutbyte utgifvas, uppdrag lemnas åt valda medlemmar att under viss beredelsetid samla material till frågans utredning samt derefter på allmän sammankomst under högst $\frac{1}{2}$ timme framställa sin uppfattning af henne, hvarpå ordet förklaras fritt och debattens resultat bestämmes genom votering och med iakttagande af alla parlamentariska regler. Mindre samqväm, der öfverläggningarne äro helt och hållet fria, hafva äfven uppstått.

Collegen förestås af en lady-principal. Studenterna råda med fullkomlig frihet öfver sin tid, blott med iakttagande af den regeln, att den som önskar vara borta öfver en måltid eller en natt derom tillsäger förestånderskan. Hvardera hemmet är beräknadt för 30 till 40 studenter; men då de i Cambridge studerande qvinnornas antal redan uppgår till omkring 100, åtaga sig föreståndarinnorna att i staden besörja inackordering i goda hem för dem, som ej få plats vid anstalterna.

Terminerna indelas efter universitetets och äro sålunda tre under året, hvardera omfattande åtta veckor. För hvarje termin betalas vid båda colleges 21 £ (omkr. 378 kr.)

utan undervisning; 3 £ 18 sh. (630 kr.) *med* undervisningen. För obemedlade finnas vid båda anstalterna halfva friplatser och stipendier. Elevernas helsoskick lemnar intet öfrigt att önska. Tvärtom anföras fall då klena och nervsvaga unga damer här, under en väl ordnad tankeverksamhet och sund lefnadsordning, återvunnit helsa och krafter.

Anmärkningsvärdt är att båda anstalterna numera öfvertagits af aktiebolag och gifva ej obetydlig årlig utdelning till aktieegarne.

Vilja vi nu samla hufvuddragen i detta Englands, halft på frivillighetens väg och halft af offentliga myndigheter bildade, system för högre qvinnoundervisning, så kunna de uttryckas i följande punkter:

Undervisningen betalad och därför tillgänglig endast för bemedlade eller med stipendier understödda studerande.

Arbetet fördeladt på olika, strängt begränsade ämnesgrupper.

Valet fritt mellan dessa grupper, med utväg att äfven inom dem välja vissa hufvudämnen.

Fria examensinstitutioner, tillgängliga för pröfning så väl af sjelfstudier som skolstudier.

Kunskapen i och för sig, icke några som helst praktiska fördelar, uppställd såsom mål för undervisningen ¹⁾.

Fullständig afskildhet iakttagen mellan manliga och qvinnliga studerande ²⁾.

Kroppsöfningar, fortgående i bredd med förståndsöfningarne, samt slutligen

¹⁾ Helt nyss har dock Londons universitet beredt qvinnor tillträde till alla dess grader och utmärkelser, med undantag af dem tillhörande den medicinska fakulteten.

²⁾ I princip hyllas dock den samfälda undervisningen af många skolvänner i England; *The Womans education union* påyrkar dess varsamma genomförande, dock utan att sjelf ännu hafva tagit första steget, och nyligen har från qväkarsekten ett kraftigt förord för gemensam undervisning uttalats i en skrift af Alfr. Bennet.

En åldersbestämning iakttagen, som afvärjer faran af ansträngande tankearbete i utvecklingsåren, men sätter ingen gräns för äldre personers rätt att deltaga i studierna.

Annorlunda i Amerika. De tvänne grunddragen i de förenta staternas undervisningsväsende äro *skolornas karakter af verkliga folkskolor* med afgiftsfri undervisning, samt *den gemensamma undervisningen för lärjungar af båda könen*, hvilken gemensamhet i allmänhet tillämpas, om ock i olika omfattning, äfven vid den högre undervisningen, enligt senaste uppgift i ej mindre än 57 högskolor¹⁾.

I det storartade *Oberlin College*, utgörande en hel koloni af lärosalar, bostäder m. m. för ett ofantligt antal lärjungar af båda könen, är undervisningen samfärd, men sträng afskildhet rådande för öfrigt.

I *Antioch College*, upprättadt af Amerikas störste pedagog, *Horace Mann*, äro ej blott föreläsningarne, hvilka hållas af både manliga och qvinliga professorer, utan matsalar och bibliotek, musik- och diskussionsrum gemensamma; och Mann, ehuru i början tveksam, blef slutligen alldeles öfvertygad om riktigheten af denna grundsats, då han märkte det goda inflytande lärjungarne af båda könen utöfvade på hvarandra. Genom täflan lifvas arbetshåg och studielust, och resultaten gränsa stundom till det underbara. Men vid Amerikas högskolor finnes ingen åldersbestämning, som afvärjer faran för förtidig ansträngning; följderna häraf började visa sig, starkare och under farligare former hos de unga qvinliga studenterna, och så höjdes dr. Clarks protest, understödd af den engelske läkaren dr. Maudsley, och den bekanta striden blossade upp inom kort.

Så vidt vi känna, har den dock inom Amerika icke haft något inflytande på undervisningen, hvilken fortgår såsom hittills, medförande ett så att säga andlöst själsarbete redan i

¹⁾ Se härom E. Beckmans intressanta resebref »Från nya världen».

utvecklingsåren och utan motvigt af kroppsöfningar eller rörelse i fria luften, och därför ofta med nervlidande och allmän ohälsa till naturlig följd.

Då emellertid högskolan icke heller i Amerika kan vara tillgänglig för alla, har man äfven der, likasom förut i England, upprättat offentliga *examens-institutioner*, der kvinnor kunna få sina kunskaper pröfvade och vitsordade. Om verksamheten af dessa institutioner hafva vi från det berömda Harvard College i Boston fått fullständiga uppgifter.

Pröfningen omfattar en lägre och en högre ämneskurs.

Den lägre examen afser, enligt programmet för 1878, »att vara en omsorgsfull pröfning i grunderna för en god allmänbildning: och är ordnad utan afseende på om studierna sedan fortsättas eller icke. Både i val af ämnen och metod skiljer den sig därför från universitets-examina, ehuru en snarlik måttstock kommer att begagnas. Denna examen anbefalles till alla kvinnor, som önska pröfva sina insigter genom en noggrann offentlig granskning i ämnen utöfver de vanliga skolämnena eller i mera omfattande kurser i dessa ämnen.»

Ämnena äro engelska, franska, tyska, latin och grekiska; fysisk geografi, botanik och fysik; aritmetik, algebra, geometri och historia.

Denna examen kan fördelas på två år, då fordringarne likväl stegras. Lägsta åldersbestämningen är då 16 år. Ingen examen får omfatta blott en del af ett ämne, och för att examensintyg skall erhållas, fordras godkänd pröfning i minst tre ämnen.

Den högre examen, hvilken ej kan delas på två år, ställer i de flesta afseenden fordringar jemnhöga med dem vid universitetet. Den är tillgänglig endast för dem, som genomgått den lägre, och är fördelad på 5 ämnesgrupper, bland hvilka examinanden har fritt val, dock så, att hon måste taga minst två ämnen inom hvar och en af de grupper hon väljer.

Språkgruppen innefattar detsamma som den lägre examen med tillägg af italienska; den naturvetenskapliga inbegriper kemi, fysik, mineralogi och geologi; den matematiska geometri, algebra, logaritmer, plan trigonometri samt astronomi. Fjerde gruppen omfattar historia, och den femte moralfilosofi, antropologi och logik, retorik och statshushållning.

Till ledning för examinanderna utgifver examensnämnden

på förhand en förteckning öfver fordringarne i de olika ämnen samt på de böcker, som komma att läggas till grund för både den muntliga och skriftliga examen. Så heter det t. ex. för 1878 rörande engelska språket:

»Examen kommer att grundas på Shakespeares »King Lear» och »As you like it»; den kommer ått afse så väl de estetiska som de rent språkliga egendomligheterna, lagarne för komposition och prosodik, afvikelserna i grammatikaliskt hänseende o. s. v.»

Derpå anbefalles några olika arbeten i estetik och språkkunskap, bland hvilka ett val kan göras för sjelfstudium, och slutligen tillkännagifves att en skriftlig uppsats öfver ett på examensrummet uppgifvet ämne kommer att fordras.

Liknande anvisningar lemnas i alla öfriga ämnen.

Vid den för examen utfästa tiden beordrar universitetet ett antal af sina lärare att så väl i Boston som i flera andra större städer inom unionen hålla examen med alla, som dertill anmält sig. Den lägre examen pågår 14 dagar, kräver en afgift af 15 dollars och är, om den delas på tvänne år, tillgänglig för kvinnor som fyllt 16, i annat fall 17 år; den högre pågår 8 dagar, afgiften är 10 dollars och lägsta åldern 18 år.

Till ledning för blifvande examinander i afseende på examensmetoden och arten af den pröfning, de hafva att undergå, har universitetet utgifvit en serie »*papers used at the examinations for women*» för 1874—76, hvilka äro synnerligt upplysande äfven för dem, som vilja göra sig en föreställning om nyttan och omfattningen af den fria examensinstitutionen.¹⁾

Vilja vi efter denna öfverblick af de olika systemen för den högre kvinnoundervisningen i England och Amerika tillse hvad deraf kan vara att lära för oss, så finna vi till en början

¹⁾ För dem, som önska taga närmare reda på de ofvannämnda examensinstitutionerna och bilda sig ett omdöme om deras användbarhet hos oss, finnas program och »examinationspapers» m. m. tillgängliga i Stockholms läsesalong.

att alla sådana läroverk eller kurser, som afse *akademiska studier* för *akademiska examina*, samfaldt med eller afskildt från de manliga studenterna, äro för oss öfverflödiga, eftersom tillfälle till sådana studier i vidsträcktaste omfattning redan länge stått våra qvinnor till buds. Icke heller hafva vi behof af kurser, afsedda företrädesvis för *lärarinnebildning*; enär vi i detta afseende hafva, sedan tjugo år tillbaka, bättre sörjdt än de flesta länder.

Deremot skulle *högre studiekurser inom begränsade ämnesgrupper, men med målet stäldt på olika stadier, och avslutade med examina*, vara för oss af oberäkneligt värde, äfvensom *examens-institutioner*, med samma syfte som de nyss beskrifna i England och Amerika.

Af *Stockholms högskola*, då hon nu småningom, utan hinder af gamla traditioner och fördomar eller af några för statens behof ålagda tvångskurser, fritt kan ordna sin verksamhet — af denna högskola är det vi drista vänta åtgärder i nyss antydda riktning, till fromma visserligen för den högre qvinnobildningen, men ej för den allena. Det är nämligen för ingen del vår mening att de antydda fria studiekurserna skulle inskränkas endast till qvinliga studerande och således blifva ett slags fruntimmerskollegier vid sidan af högskolan, en anordning som skulle strida mot den grundsats af likställighet könen imellan, som fördelaktigt utmärker den påbörjade reformen af qvinnouppfostran i vårt land. Tvärtom tro vi med Professor Odhner att *friare studiekurser under tillbörlig kontroll* äro fullt så behöfliga för manliga studerande och böra, om de komma till stånd, vara öppna för alla, blott att de erhålla former nog elastiska att kunna lämpas efter olika, af individualitet, kön, eller yttre förhållanden beroende kunskapsbehof och sätt att arbeta.

Vi hoppas framdeles kunna återkomma till ämnet för att genom en sak-kunnig person framlägga planer till lämpliga

studiekurser och ämnesgrupper i hopp att derigenom framkalla ett meningsbyte i den viktiga frågan.

Då detta lägges under pressen har Ordningsstadgan för Stockholms Högskola utkommit, hvori rättighet befinnes medgifven lärjungarne *att taga examen särskildt i hvarje ämne och deröfver erhålla intyg.*

25. Tyskt familjelif i början af detta århundrade.

I den berömda tidskriften »*Deutsche Rundschau*» har nyligen offentliggjorts en samling bref från den unge, i 1814 års frihetskrig stupade tyske skalden Theodor Körners familj. Dessa bref kasta ett nytt ljus öfver den unge skaldens och frihetshjeltens tidigare utveckling under inflytande af ett sällsynt lyckligt familjelif, öfver de karakterer och förhållanden, bland hvilka han uppväxte, de förhoppningar hans första skalde-försök ingåfvo, samt det allmänna deltagande hans korta krigarebana och förtidiga död i frihetens tjänst väckte, och äro ur denna synpunkt af stort intresse för alla, som älska den tyska litteraturen i dess storhetstid och det tyska folket i dess frihetskamp. Men jemte detta slags historiska intresse hafva dessa bref, sedda från en annan synpunkt, i våra ögon en ännu större betydelse. De gifva nämligen en i klarhet och naiv omedelbarhet oöfverträfflig bild af *det tyska familjelifvet* under de skickesedigra åren 1805—1815, och särskildt af kvinnornas sätt att fatta sin egen uppgift, så inom familjen och sällskapslifvet, som i förhållande till det offentliga lifvet och de brännande frågorna om det tyska folkets »vara eller icke vara», som utgjorde tidens ångestfulla vaktrop.

Genom att försöka ur de 46 breffven samla alla de drag som belysa denna bild och af dem söka forma ett helt, i hvilket

den unge skalden blir likasom den osynliga medelpunkten, är afsigten med följande blad.

Brefven, meddelade af professor Albr. Weber i Berlin, äro skrifna af skaldens mor och syster, några af hans moster samt ett mindre antal af hans fader, och alla stälda till professor Webers fader, hvilken var köttslig kusin till skalden, Theodor Körner, i det bådas mödrar voro systrar.

Theodor Körners fader var, som bekant, en nära vän till Goethe och Schiller, hvilken senare vid Körners bröllop med den sköna Minna Stock diktade sin berömda »Hochzeitlied». Bosatt i Dresden, der han, vid den tid brefven omfatta, innehade ett högre embete, synes Körner och hans älskvärda familj varit medelpunkten för en krets af framstående tonkonstnärer och skriftställare, på samma gång hans gästfria hus besöktes af alla litterära storheter, hvilka gästade den sachsiska hufvudstaden. Hans personlighet, äfvensom grundtonen i familjelifvet och förhållandet mellan föräldrar och barn framgå på ett lefvande sätt ur brefvet af d. 7 Nov. 1805, skrifvet af fru Körner till den i Frankfurt boende systersonen.

Fru K. prisar sig lycklig att aldrig hafva hindrat sin make att gladt njuta sin ungdom, och att »hafva villfarit allt som kunnat gifva hans rena själ glädje».

Att göra hemmet så angenämt som möjligt för sin man, förklarar hon vara en hustrus första pligt — »på det att den tanken aldrig måtte falla honom in, att han kunde ha det bättre, eller ens uthärda att dväljas någon annanstädes». Hon hade varit och var fortfarande lycklig nog att se hemmet, äfven af hennes barn, föredragas framför allt annat, så att de, om det är fråga om att gå bort eller stanna hemma, alltid välja det senare. En hennes vän, som sjelf haft ett olyckligt hemlif och först genom tusen små ränker lyckats få föräldrarnes bifall till ett giftermål som hon sedan ångrade, förebrädde henne ofta att hon gjorde föräldrahemmet alltför kärt för bar-

nen; men fru Körner tror sig handla rätt, äfven ur den synpunkten, att när hennes dotter en gång gifte sig, så kunde det ske *endast* af hjertats fria val, icke af längtan att komma bort från ett tungt hemlif.

Med en flygtig blick på tidens olyckor (1805 hade, som bekant, Napoleon öfvergått Rhen, segrat öfver de förenade österrikarne och ryssarne vid Austerlitz samt slutit freden i Pressburg) uppmanar hon systersonen att ej lägga dem för mycket på sinnet. De som äro på längre afstånd från krigsskådeplatsen hafva ju intet skäl att klaga. Vid tanken på hvad de olyckliga »bröderna i Schwaben» lida, blir henne bekymren lättare att bära; »mitt hjerta blöder», tillägger hon, »och jag underkastar mig tidens betryck utan knot.»

»Min Körner», säger hon vidare, »känner sig fullt lycklig så snart han kan njuta af god musik; yttre förhållanden hafva intet inflytande på hans lugn; hans sköna själ sprider frid och lycka till alla, som lefva omkring honom.»

Derpå följer en beskrifning på den utveckling det musikaliska lifvet tagit inom familjen genom den förtroliga bekantskapen med en framstående tondiktare, hr Pær, som tillika var en buffasångare af första ordningen; hur han lät husets döttrar; *Emma Körner* samt fosterdottern *Julie*, föredraga hans sånger i hans anda, i det han berömde och klandrade dem ömsom, hur han lät dem sjunga från bladet sina nyaste tondikter, och slutligen hvarje vecka anordnade små musikfester för studiet af de stora mästarne, »hvilket allt», tillägger den goda modren, »är lika nöjsamt för oss alla som nyttigt för flickorna, förutom att det ger Körner den högsta njutning på lediga stunder.»

På nyåret omtalar hon att de firat det gamla året med att uppföra Mozarts Figaro, och då systersonen visste hur de alla »lefde i musikens njutning», så borde han lätt kunna tänka sig »hur gladt året slutat för dem». Längre fram upp-

fördes Matrimonio Segretto, hvare äfven husfadern deltog. Och allt emellanåt omvexlade musikfesterna med komiska framställningar.

Jemte dylika teckningar af hemlifvet följa uppgifter om Körners arbete med ordnandet af sin adertonåriga brevexling med Schiller — »detta andarnes förtroliga umgänge, som haft ett så vackert inflytande på dem båda», såsom fru Körner säger. Särskildt nämnas såsom verkliga mästerstycken tvänne bref skrifna till dem af Schiller innan han kände dem, och hvare han uppbjöd allt för att fångsla deras redan af honom så varmt intagna hjertan. »Då jag tänker på», fortfar brefskrifverskan, »huru välgörande vårt svärmeri inverkat på hans lif, så prisar jag oss lyckliga och tänker med vemod på den oändliga anden — *som nu sofver den eviga sömnen!*»

De flesta breffen innehålla äfven redogörelser för familjens lektyr eller omdömen om franska böcker, som lånats af systersonen, och bland hvilka Madame Genlis skrifter spela största rollen.

Den 16 Mars 1806 skrifver fru Körner och fröjdar sig öfver det muntra lif de fört under vintern, med ständigt angenämt sällskapslif, förhöjdt af musikens njutning; men uttalar en fruktan att bakom all denna ostörda glädje »den allvarliga Nemesis» hemligt kan närma sig dem.

En »hofmästares» (lärares?) antagande för sonen omtalar hon såsom en vigtig händelse och ger derefter följande lifliga beskrifning på dottern, Emma.

»Emma har i vinter varit mycket fjäsad. Utan att vara vacker har hon tillvunnit sig kännarnes bifall, hvilket stämt opinionen till hennes fördel. Man beundrar hos henne isynnerhet väsendets oskuld och den glada otvungenhet som aldrig lemna henne. Hon dansar gerna och dansar vackert, och dansar ännu för dansens skull, hvilket ger åt hennes upp-

syn en oskyldig munterhet som man sällan ser och som förlämnar henne ett behag, som ofta saknas hos den skönaste.

»I början var jag ängslig för alla dessa artigheter och fruktade att de kunde göra ett intryck som skulle varit mig okärt. Men, himlen vare tack, hon förblef som hon varit, lugn och glad! — — Jag kan aldrig uppgifva min varma önskan att Emmas hjerta och fantasi må förbli oberörda tills de fångslas af den, som en gång skall blifva hennes make. Jag undrar ofta öfver hvilket skaplygne passionen skall antaga, då den en gång vaknar i detta stilla, allvarliga väsende. Säkert blir den afgörande för hela hennes lif — — jag tror att hon kommer att länge fly och frukta den, som hon en gång skall älska. — — —» Här afbryter hon med en ursäkt för »moderspratet» och en anhållan att det ej måtte besvaras, emedan Emma har den ovanan att alltid vilja läsa kusinens bref.

Den 22 Augusti 1806 gläder hon sig åt systersonens löfte att helsa på dem, och ber honom att icke låta krigsunderrättelserna afhålla sig derifrån. »Ännu är det lugnt hos oss, vi frukta endast för hvad som kan komma, icke för hvad som är. Jag tror att man alltid gör rättast i att icke ängsla sig, utan ostörd njuta den goda tiden.»

(Det öfverhängande kriget mellan Preussen och Sachsen å ena sidan och Frankrike å andra utbröt kort derefter och slöt, som bekant, med Napoleons seger vid Jena i Oktober, hvarefter Sachsen d. 11 Dec. slöt fred med Napoleon, då dess regent, Fredrik August I, med titel af konung inträdde i Rhenförbundet och förblef (om ock af tvång) Napoleons bundsförvandt ända till slaget vid Leipzig 1813.)

Brefvet omtalar vidare, att sonen lidit af en farlig sjukdom, hvarför familjens damer tillbringat någon tid med honom vid badet i Schandau, och vid återkomsten funnit en mängd utmärkta personer komma och gå som hvardagsgäster i hemmet. Bland dem nämnes särskildt Öhlenschläger — »en

egendomlig företeelse norr ifrån». Goethe hade anbefallt honom till Körner »såsom någonting utomordentligt», och det är han också, tillägger brefskrifverskan, och nämner en del af hans dikter, hvilka hon dock ty värr ej förstår. »Aladdins lamp» hade han dock sjelf läst högt för dem på tyska, då Körner yttrat att ingen tysk författare mer än Goethe, då han var ung, skrivit något dermed jemförligt. Öhlenschläger beskriver hon som en anspråklös person med vackert yttre. Att underhålla ett följdriktigt samtal med honom fann hon dock omöjligt, då han esomoftast hvarken bryr sig om att höra eller se. »Hans själ drar sig ofta helt och hållet inom sig sjelf och han kan då ofta se riktigt »insípíd» ut. Han lefver mest stilla på sitt rum och i sin inbillnings verld, har hvarken lust att se konstverk eller naturskönhet, och är dock på väg till Frankrike och Italien.»

Körner är fortfarande sysselsatt med urvalet af Schillers efterlemnade arbeten.

Ett besök af Werner, förf. till »Weihe der Kraft», omtalas med tillägget: »Han var smutsig och knotig att påse. Jag vill hellre läsa, än se honom.»

Till sist omnämner modern, att sonen bestämt sig att blifva »bergsmän» och för detta ändamål skulle efter ett par år flytta till Freyberg.

Den 19 Februari 1807 fortsattes brefvexlingen af fru Körners syster Dora Stock, som tillhörde familjen och var en för sin tid skicklig målarinna i pastell. Ett under krigsoroligheterna förkommet bref har beröfvat systersonen en mängd detaljunderrättelser, hvilka hon ej vill upprepa, utan endast meddela att de väldiga skakningarne gått öfver och att familjen lidit endast af »den onämnbare olyckan att veta andra lida». Inqvartering och kontributioner äro icke att klaga öfver, då

de utgöra krigets oundvikliga följder. Den inre friden hade familjen bevarat och allt var oförändradt i hemmet. Körner var för dem alla det bästa föredöme. »I hans närhet blyges man att vara klenmodig. Han bär det oundvikliga med lugn, emotser med förtroende en bättre framtid, och njuter hvarje nöje med det oefterhärmliga barnasinne som är honom eget.»

»Våra konserter», heter det vidare, »voro blott för kort tid afbrutna, och ett par gånger hafva vi spelat komedi — —», hvarefter följer närmare redogörelse för dessa nöjen.

I brevet af d. 7 Augusti 1807 fröjdar sig tant Dora öfver den efterlängttade freden. Alla voro »exalterade» utan att rätt veta hvarför och utan att kunna vara fullt lyckliga, då man såg huru grannarne ledo. Huru som helst hade dock det herrliga ordet *fred* en så stor trollkraft, att den upphäfde bedröfvelsen öfver det förflutna och väckte ett glädjerus, hvars orsak man ej närmare undersökte. — Följer så en skildring af de dagar Napoleon var i Dresden.

»Tillströmningen af folk af alla klasser, deribland meniskor af stort rykte, samt det lif och den rörelse som rådde på gatorna från bittida till sent, gaf en egen fröjdefull stämning som är svår att beskrifva.

»Vi sågo Napoleon en gång och ganska nära, och höllo oss sedan stilla. Han kom upp på tafvelgalleriet och stod oss der ganska nära. Han är mycket vackrare och behagligare än alla porträtt vi sett af honom. Jag hade väntat stränga drag, ostadig blick och ofta vexlande ansigtsuttryck. Men hur öfverraskad blef jag ej af det eldiga, djupt tänkande ögat med det alldeles obeskrifbara uttrycket, och af det lugn och den mildhet som lågo utbredda öfver de öfriga dragen! Han syntes endast upptagen af taflorna och lät sig hvarken störas eller retas af mängdens oförsynta påträngning. Det glädde mig oändligt att se honom så. Jag vill så gerna tänka mig godhet parad med en sådan storhet. Jag har sedan ej

sökt att få se honom mera, emedan jag önskade behålla detta första intryck rent. Han syntes finna sig väl här, hvarpå han också gaf vår konung flera bevis.»

Här följa några ord om konungens godhet och stränga grundsatser, samt hans förträffliga sätt att bära hvad som händt — vidare uttryck af det välbehag familjen erfor af hvi- lan i »den trogna, alltid sig lika naturens sköte», samt under- rättelser om den unge Körners framsteg — hur han förändrats till sin fördel och börjat läsa på allvar, »skrifver vers med stor lätthet, har goda infall i den komiska genren och gör oss alla glädje.»

I ett annat bref uttalar tant Dora sin önskan att syster- sonen ville flytta till deras stad och der välja sin maka, eme- dan Dresdenerflickorna voro anspråkslösa och bättre upp- fostrade än ungdomen i de flesta andra städer. »De hafva sinne för den husliga lyckan, för sann glädje och enkla nöjen, och de förstå att uppskatta mannens värde, emedan de sjelfva ega bildning.» — På tal härom fortsätter tant Dora: »Jag delar alls icke madame de Staëls åsigt, att den som lefver ogift, lätt förblifver oälskad. Ofta kan den älskvärdaste men- niska af ogynnsamma omständigheter hindras att gifta sig: men hvarför skulle man ej därför älska honom? Hvarför straffa honom för hvad han ej råder för? Den man, som af sjelfviskhet, sjelfsvåld eller lust till ett lösaktigt lefverne för- blir ogift, skulle icke heller inom äktenskapet vunnit kärlek, hvarken af hustru eller barn, och vore sålunda som gift ännu olyckligare än den som af tvång afsagt sig äktenskapets väl- signelse. — Med kärlek och välvilja i hjertat skall man alltid möta kärlek och välvilja hos andra: dygden kan älskas och öfvas lika väl utom som inom äktenskapet och därför kan man alltid vara i viss mån lycklig. Vore nu flertalet äkten- skap lyckliga, så skulle jag kanske gräma mig öfver att jag ej gift mig; men då jag känner så många af det andra slaget,

har jag aldrig ett ögonblick ångrat mitt beslut och hoppas att jag så länge jag lefver skall finna menniskor som vilja mig väl och gerna dväljas i min närhet. Nej, fru v. Staël har orätt!»

Äfven om vintern 1808 heter det, att den för familjen Körner varit ostördt behaglig; tvänne operor, flera komedier och »baler utan tal» hade upptagit familjen. Väl var tiden olycksdiger, men i den lilla kretsen af hennes kära, skrifver tanten, var ingenting förändradt. Så lifligt hon än deltagar i de olyckor, som drabba menskligheten, så djupt hennes hjerta än blöder dervid, så tröstas hon dock alltid åter af den tanken, att Gud sparat hennes närmaste och att hon därför tåligt kan bära alla bekymmer.

Den förestående skilsmessan från den unge Theodor Körner, då han nu skulle begifva sig till bergskolan, blott 4 mil från Dresden, känner dock hela familjen såsom en »trübe bittre Zeit.»

Emma Körner, hans syster, som nu, d. 15 April 1808, upptäger brevvetlingen med kusinen, afhandlar samma ämne, tilläggande, att brodern skildes från hemmet med så mycket större smärta, som han alltid der åtnjutit den frihet, som eljest lockar de unga att i otid lemna fädernehemmet.

För öfrigt inleder Emma brevvetlingen med en vink om att kusinen torde förlora på bytet, då hon i trots af en god portion fåfånga dock ej vågar mäta sig i behaglig brefstil med modern och tanten.

På kusinens fråga om hon är »politisk af sig», svarar Emma: »Om du med politik menar att taga den varmaste del i allt som rör vårt tyska fosterland — så är jag i sanning högst politisk af mig. Kärleken till fosterlandet blir ty värr mer och mer sällsynt, och blyges man också ické rent ut för denna känsla, så undertrycker man den, än för ett än för ett annat hänseende. Detta finner jag högst orätt, då fosterlands-

kärleken är en af de skönaste känslor som kunna sätta ett människobröst i rörelse, och jag tror att man borde värda och värna den, för att den ej måtte duka under för omständigheternas tvång. Den olycka som träffat våra tyska grannar (Preussen var, som bekant, efter slaget vid Jena fullkomligt underkufvadt af Napoleon) grämer mig lika mycket som om den träffat oss sjelfva, och kunde mitt deltagande något uträtta, skulle de längesedan varit hulpna.»

Väl förstår Emma det obehag kusinen erfar af att ständigt höra talas om olyckor, som han icke kan lindra, men hänvisar honom till naturen och konsten såsom motvigt, och börjar så de vanliga redogörelserna för stadens musikaliska och teatraliska företeelser. Inom familjekretsen har en ny hvardagsgäst infunnit sig, skalden *Kleist*, om hvilken Emma säger, att han intresserar och har en rik fantasi, hvilken endast behöfde tyglas för att frambringa herrliga diktverk. I motsats till tanten kan Emma njuta af vissa delar af Kleists diktverk, äfven då ämnet och det hela är henne motbjudande. Han älskar att kämpa med sitt stoff, säger hon, men derigenom bortslösar han en god del af sin kraft. Hon menar att han behöfde en sträng granskare i stället för det ständiga medhåll han vinner af sin vän Müller, om hvilken Emma säger, att han har erkänt snille, parad med stor maklighet, och är glad, »när andra producera åt honom.»

Bland åtskillig lektyr som sysselsatt henne nämner hon med förtjusning förordet till Goethes Faust.

Bekantskapen med madame de Staël skildras på följande sätt:

»Förra veckan var madame de Staël här på åtta dagar och jag har njutit den oändliga lyckan att flera gånger se henne. Hennes yttre gör intet behagligt intryck. Hon har en stor, stark och disgraciös figur och en kärf stämma. Jag såg henne första gången på galleriet, der hon dock ej syntes inspirerad. Till och med hennes trognaste beundrare erkänna att hon icke

har något intresse för bildande konst, utan älskar företrädesvis musik och diktkonst. Andra gången såg jag henne hos gesandten B. Den qvällen var hon högst intagande, talade angenämt och utan minsta affektation.» Efter att i förbigående hafva omnämnt bröderna Schlegel och Sismondi såsom madame de Staëls ledsagare, tillägger hon, att fru Schlegel »lyckligtvis» icke var med, samt att hela sällskapet senare begifvit sig till Coppet, der mad. de Staël stämt möte med en mängd intressant folk.

Yttranden om Fichtes *Reden an die deutsche Nation* — om smädelitteraturen samt om tidens offentliga tilldragelser röja att den unga Emma Körner med vaket intresse följer dagens händelser. Om Öhlenschlägers Aladdin säger hon att den blifvit mycket omarbetad, men ej vunnit derpå.

Familjekretsen minskas, Theodor är borta, Julie gifter sig, flera af vännerna flytta bort. Rykten äro i omlopp om stundande krig, framtiden är mörk och det närvarande långt ifrån ljusst; men hon beslutar att ej lemna obegagnade de glada stunder som återstå och att med lugn afvakta hvad det fruktansvärda ödet åter ämnar dem.

Brevet af den 7 December 1808 beskriver fostersystemens bröllop med dertill hörande sång och karnevalsuptåg, samt berättar om nya dramatiska öfningar, hvarvid endast föräldrar skulle få närvara, på det domen öfver de spelande måtte utfalla så mycket strängare.

Några veckor senare skrifver hon och afundas kusinen att få bevista konungens intåg i Berlin och höra det stora Te Deum, som vid detta tillfälle skulle afsjungas, om hvilket allt hon ber att få noggranna underrättelser.

Samma dofva fruktan för ett krigs utbrott hänger öfver staden, och slutligen skrifver Emma den 17 April 1809 om prinsens af Ponte Corvo ankomst till Dresden den 17 Mars, de ifrigt pågående befästningsarbetena — hotande inqvartering — den plötsliga afmarschen af alla trupper och hur stadens för-

svar lemnas åt en i hast bildad borgarvakt. Härigenom är den Körnerska kretsen ytterligare sprängd, hvilket dock icke hindrat uppförandet af en liten komedi på moderns födelsedag, hvarå följer en utförlig beskrifning. Om den nyaste skönlitteraturen vet Emma nu föga. Hon sysselsätter sig endast med historia, »företrädesvis vårt älskade tyska fäderneslands historia.» Theodor Körner har öfvergifvit bergsmannabanan och vill egna sig endast åt naturvetenskapen.

Österrike hade 1809 på nytt rest sig mot Napoleon, under hvars fana Sachsarne måste strida mot sina tyska landsmän, och i bref af den 19 Juni 1809 skildrar Emma tillståndet i Dresden under denna tid — de österrikiska truppernas intåg — inqvarteringen af 20 man i Körnerska hemmet — uppvaknandet midt i natten vid dånet af kanonerna från bataljen mellan sachsare och österrikare — anblicken af de sårade, som hoptals infördes i staden m. m. Efter dessa bilder från kriget gör det ett eget intryck att läsa beskrifningen på de småtrefliga lustfärder, i hvilka brodern, den blifvande frihetskämpen, deltagit under ett besök hos fostersystemen, med hvilken beskrifning hon avslutar brefvet.

Följande bref af den 9 Juli 1809 fortsätter skildringen af krigstillståndet, den goda manstukten bland de inqvarterade trupperna, österrikarnes aftåg, ovissheten huruvida strid egt rum mellan dem och sachsarne, vidare återkomsten af en del sachsiska regementen, konung Jeromes intåg med westphalare och holländare, truppevyn, aftåget etc. samt i öfrigt den ständiga ovisshet, hvari man lefde rörande krigets gång och händelsernas förlopp. Det oaktadt bifogas som vanligt några litterära notiser — Öhlenschlägers vistelse hos mad. de Staël, öfversättningen af hans Hakon, samt fortgången af Körners arbete med ordnandet af Schillers efterlemnade skrifter.

I brefvet af den 28 Nov. 1809 omtalar Emma huru familjen begagnat sig af den inträdda vapenhvilan för en kor-

tare resa, men vid hemkomsten funnit huset åter fylldt af in-
 kvarteringar, hvarmed följde en ständig oro, som tärde på
 moderns krafter och helsa.

Beslutet om upprättandet af ett universitet i Berlin upp-
 fyller den unga flickan med glädje, äfven därför att brodern
 der skulle kunna fullfölja sina studier. Resten af brevet upp-
 tages af de intryck hon erfarit vid läsningen af Goethes
 »Wahlverwandtschaften». Att uttala något omdöme öfver bo-
 ken skulle hon anse »arrogant», men då kusinen bedt henne
 säga sina tankar om den, gör hon det gerna, dervid hon dock
 erinrar att hon kan döma endast efter sin individuella känsla
 och att hon kanske förbisett en mängd saker, som hon ej för-
 stått att uppskatta eller bedöma. Hela stilen och skrifarten
 förtjusar henne; så ock skildringen af en mängd blomständig-
 heter, hvilka så tydligt visa att mästaren med kärlek dröjer
 vid sitt verk; men personerna, hvilka röra sig mot denna rika
 bakgrund, tillfredsställa henne föga. »Ottilie är mig ofta mot-
 bjudande», skrifver Goethes 19-åriga kritiker, »genom sitt upp-
 förande mot Charlotte; hon skildras såsom ett fint organiseradt
 väsende, alltså djupt känslig för hvarje intryck, och dock tän-
 ker hon, under sin kärlek till Edvard, aldrig ett ögonblick på
 den orätt hon tillfogar Charlotte. För min känsla hade Ottilie
 framstått långt mera qvinlig och intressant, om hon sig sjelf
 omedvetet älskat Edvard.» Det är onaturligt, menar bref-
 skrifverskan, att hon ej har minsta förnimmelse af att hon
 handlar orätt; och stundom röjer hon karaktersdrag, som göra
 att man förlorar allt intresse för henne. Visserligen höjer hon
 sig åter mot slutet; men i Emmas ögon blir det alltid ofatt-
 ligt, huru fyra menniskor, som befinna sig i så ytterst spändt
 förhållande som hufvudpersonerna mot slutet af boken, kunna
 på en gång återgå till sitt forna hvardagslif och helt lugnt
 sätta sig ned att spela klaver. Charlotte finner hon ingenting
 att invända emot, om ej en viss torrhet i hennes natur, som

gör henne mindre intressant än om hon »varit dygdig med mera grace», hvarjemte Emma icke kan fatta det lugn, hvarmed hon åser kärleken mellan Ottilie och Edvard, hvilken senare hon dock alltigenom hjertligt älskar. Edvard intresserar i början, men faller ohjelpigt ur hennes ynnest, då han, utan spår af sin tidigare kärlek och fullkomligt glömmande ända till tillvaron af sin maka, hängifver sig åt sin nya lidelse. Af enskilda ställen och strödda tankar i boken känner sig dock Emma djupt gripen.

I Februari 1810 omtalar Emma broderns första diktförsök och den kritik de mött, nämner Baggesens satirer öfver »den nya skolan» samt det muntra lif fostersystem och andra väner föra i Leipzig, och hvari som alltid teatern, den privata och offentliga, utgör medelpunkten.

I November samma år redogör hon för familjens vistelse i Carlsbad och de framstående personer hon der lärt känna. Goethe, som hon på flera år ej sett, återfann hon der — litet stel som alltid innan man hinner bli närmare bekant; »men», tillägger hon, »vi fingo skadan igen vid hans besök i Dresden på hemvägen, då han var som en annan människa och beredde oss den största njutning genom sin fulländade konst att tala öfver en mängd ämnen. Han intresserar sig lifligt för musik och hade mycket nöje af vår lilla sångakademi m. m.» Brevet slutar med några anmärkingar öfver Öhlenschlägers *Palnatoke* och Axel och Walborg, samt öfver *la Motte Fouqué*, »den nya stjernan på Nordtysklands litterära himmel», hvilken vunnit hennes varma bifall.

Brefvexlingen under 1811 rör sig dels kring broderns vistelse i Berlin, hans sjukdom och badresa samt första uppehåll i Wien, dels kring de pågående dramatiska öfningarne, nu ordnade till en »dramatisches Kränzchen», mellan vänfamiljerna, hvari Emma pligtskyldigast deltagar, ehuru med föga håg och anlag.

Nästköljande år är det den äldre Körner, som uppehåller brevvevlingen. Äfvén han afhandlar tonkonsten och dess idkare, redogör derefter för sin skriftställareverksamhet, omnämner sina snart utkommande skrifter om »tryckfriheten», »det statsökonomiska värdet af ett människolif», m. m., omtalar att sonen nu öfvergifvit naturvetenskapen för historien, och sin egen önskan att Theodor ville välja det universitet, der kusinen befinner sig, för att kunna ha stödet af hans råd och erfarenhet, emedan »han är böjd att idealisera studentlivet och gerna vill spela en roll ibland de tongifvande.»

Längre fram omtalar fadern att sonen ändtligen fått sina förvecklingar med den akademiska öfverheten i Leipzig på det klara, och således är fri att vända sig till hvilket universitet som helst; att han dock ännu stannar någon tid i Wien, der hans diktförsök vunnit framgång, samt att familjen der ämnar uppsöka honom under sommaren. Emma tillägger några ord för att fullständiga faderns flygtiga omnämmande af Theodors diktverk, berättar med stolthet att trenne af hans lustspel uppförts i Wien med stort bifall, och kan, i trots af ogiltigheten af en systers dom, ej afhålla sig att uttala sin egen gillande tanke öfver flera af hans stycken.

I Maj 1812 fortsätter fadern sina litterära meddelanden, omtalar att sonens diktförsök »öfver min förväntan vänligt emottagits af Goethe», och slutar med att nämna, att utom franska kejsaren med gemål också det österrikiska kejsarparet väntades till Dresden, samt att truppernas genommarsch fortfarande (för det pågående fälttåget mot Ryssland, hvori Österrike och det öfriga Tyskland af Napoleon tvungos att delta).

Brevet af d. 16 December 1812 innehåller anmärkningar öfver så väl brefskrifvarens som systemsonens nyss utkomna skrifter och dermed sammanhängande ämnen, samt nämner att ändamålet med besöket i Wien lyckligen uppnåtts, i det fadern nu kunnat bilda sig ett klart omdöme om sonens

ställning der, och det goda inflytande arbetet och umgänget med värdefulla och älskvärda människor haft på hans utveckling. »Theodors diktarkall», fortfar fadern, »är nu för mig stäldt utom tvifvel och jag har mod nog att låta honom följa denna sin kallelse.»

Om de politiska händelserna, Napoleons återtag, fälttågets afslutande och Preussens närmande till Ryssland m. m. innehåller brevet intet.

I Februari 1813 återtar Emma pennan och beskriver hänryckt allt det sköna hon sett och upplefvat i Wien, samt först och sist broderns framgångar — uppförandet af hans stora skådespel *Zriny* — den gynnsamma kritiken »in der eleganten Zeitung» samt den unge skaldens anställning som kunglig-kejsrerlig teaterskald m. m. »Det skulle oroa mig», tillägger den unga systemen, »att Theodor redan är så produktiv, då lätthet att uppfinna kan föra till lättsinne i utarbetningen; men till all lycka har han vid sin sida Humboldt (Wilhelm) och Schlegel, tvänne ganska olika, men båda lika stränga domare, hvilka ej skola låta honom lemna ut något, som bär prägel af sådana fel; och dessutom, tillägger hon, skall nog hans egen allvarliga sträfvan bevara honom från denna klippa.»

— — — — Då detta skrefs, hotades den unge skalden redan af andra, farligare klippor. Den 3 Februari hade konungen i Preussen gjort sitt upprop till tyska folket att resa sig och afkasta Napoleons nesliga ok; d. 16 mars var förbundet mellan de allierade slutet och krigsförklaring utfärdad, och d. 19 mars hade den unge Theodor Körner lemnat Wien och inträdt i den Lützowska friskaran att kämpa för Tysklands frihet.

I brefven antages allt detta som kända fakta. Några korta rader från fadern innehålla endast penninganvisningar för sonens räkning och en vänlig helsning från familjen. Emmas bref af d. 8 April 1813 omtalar att brodern lyckligt ankommit

till Dresden, och tackar för det hjertliga mottagande kusinen gifvit honom i Breslau. »Han kan ej länge dröja hos oss», fortfar hon, »och med skräck tänker jag på den svåra afskedsstunden. Dock sätter jag min förtröstan till Gud att Han bevarar honom åt oss och låter oss alla förenade njuta den herrliga tid, som den stora kampen förbereder.» Brevet afbrytes med löfte om fortsättning en annan gång, medan brefskrifverkan skyndar till staffliet för att hinna fullborda broderns porträtt innan han lemnar dem.

Den 14 April skrifver fadern: »Min son aftågade i går med sin korps. Frisk och stark vill han med ifver och mod göra sitt till för den goda saken, och jag har det bästa hopp om framgång. Hans beslut kostar visserligen hans mor många tårar, men hon är nu starkare till kroppen än för några år sedan, och goda underrättelser skola, som jag hoppas, ytterligare stärka hennes själ. — — —

»För Sachsen», fortfar han, »gryr nu det lyckligaste hopp, och den bättre delen af folket erkänner det. Att numera endast i Wittenberg finnas några fransmän qvar är redan mycket vunnet, och länge skola de väl ej kunna stanna der. Offer kostar det visserligen landet, men hvad är det emot allt som Preussen gjort för den goda saken! Och med de veklingar, som vilja blifva återställda utan läkemedel, lönar det ej att tala om sådana saker.» Bland inqvarteringarne i hemmet nämner han Moritz Arndt, och berömmar hans angenäma personlighet och intressanta umgänge. . . . Några rader af d. 28 april omtala att sonen befann sig i Leipzig frisk och mycket ifrig i tjensten, samt att han redan stigit till löjtnant.

Konungen af Sachsen ville, som bekant, sluta sig till de allierade, men tvangs af Napoleon att återgå på hans sida. En antydan härom framgår af brevet d. 10 maj 1813, skrifvet från Teplitz, dit familjen begifvit sig, »emedan», skrifver Körner, »jag icke ville vara tillsammans med fransmännen i

Dresden.» För öfrigt nämnas åtskilliga rykten om kriget; — bref af sonen från Zerst ha endast innehållit goda underrättelser. »De mina äro friska», slutar K., »och jag låter ännu ej modet sjunka.»

— — — — —
 Härpå följer intet meddelande förr än d. 6 December, ett kort bref fullt af sammanpressad, outtalad smärta. I slaget vid Gadebusch d. 26 Augusti hade Theodor Körner stupat, offrande sitt unga, rika lif för sitt folks frihet.

»Ditt hjertliga deltagande gör mig godt», skrifver den sörjande fadern. »Jag vet du älskade den bortgångne och han hade tillgifvenhet för dig. Mig har Gud öfver förväntan styrkt att jag kan sörja hans död på ett sätt, som är honom värdigt. Blott i enstaka ögonblick tar naturen öfverhand. De mina hafva lidit mindre till kroppen än jag befarade. Min hustru var genom de första, sedan motsagda underrättelserna beredd. Hon hade uppgifvit allt hopp, då Emma och jag ännu hoppades. . .» Några meddelanden om sonens skrifter, om tillståndet i staden m. m. afsluta brevet.

Den 17 Mars 1814 skrifver Emma och tackar för kusinens vänliga erinran på tant Doras födelsedag. »Denna dag», fortsätter hon, »som förr var så glad, var nu om möjligt smärtsammare än alla vi upplefvat sedan vår oersättliga förlust. När ett så dyrt familjeband slites, utgöra alla hemmets vanliga festedagar blott en tillökning i bedröfvelsen, i det de erinra om forna, aldrig återkommande fröjder.» — — — —

Den 5 Juli 1814 skrifver hon åter: »Om oss har jag föga att säga; vi lefva utan hopp och utan glädje den ena dagen som den andra, och blott den öfvertygelsen kan trösta oss, att det tyska fosterlandets frihet betryggats genom den stora kamp, som kostat oss så mycket. Dessa sista dagar äro minst af allt egnade att mildra vår sorg; återkomsten af de lyckliga, som upplefvat segern och nu i hemmen jublande

emottagas, rifver på nytt upp alla våra sår. *Ty till oss kommer ingen åter.»*

Om trenne unga bröder, som lyckligt återkommit till föräldrarne, talar hon med intresse; »de redogöra så klart för allt hvad de upplefvat, och deras tyska sinne har bibehållit sig så rent. Händelserna vid Paris ha mycket bidragit att väcka och underhålla denna stämning. Om hatet mot fransmännen ännu hos män af äkta tyskt sinnelag vore i stånd att stegras, så skedde det der.» Längtan till broderns graf, omsorgen om hans efterlemnade skrifter samt oron öfver Sachsens öde fylla brevet.

Följande bref är teckadt d. 20 Okt. 1814 och uttrycker den vemodiga tillfredsställelsen af besöket vid broderns graf i byn Wöbbelin, en mil från Ludwigslust i Meklenburg, hvarest jord blifvit på offentlig bekostnad uppläten och en vacker vård upprest till minne af den unge skalden och frihetskjeltens. Efter att hafva beskrifvit den vackert anordnade grafplatsen, fortsätter Emma: »Med hvilka känslor vi för första gången beträdde det heliga rummet, behöfver jag icke säga dig, då du känner så varmt med oss; men förmädde något att mildra den oerhörda smärta vi erforo vid anblicken af hans graf, så var det endast den öfvertygelsen, att allt hvad på jorden är oss kärast vårdas af trogna händer. — —

»I Nord-Tyskland uttalar sig den sanna tyska anden först på ett rätt lefvande sätt; sjelfva den lägsta befolkningen skulle blygas att ej erfara den i hela dess kraft.» Spåren häraf såg Emma äfven i den vård, som egnades den fallne krigarens graf. »Man såg tydligt att kärlek och aktning vakat öfver det hela och ännu i sena tider skola bevara det för skada.»

I de sörjandes närvaro upprestes vårdens, och dagen före deras afresa invigdes den högtidligt under tillströmmande af en stor folkmassa, som gaf de mest rörande bevis på deltagande.

Emma omtalar vidare det allmänna deltagande, som visades dem i Berlin, och de bevis på aktning och hängifvenhet för den döde, som der kommo dem till del; hon nämner att hon blifvit ombedd att skicka Theodors porträtt till utställning i Berlin, der det blefve tillgängligt för de många, som önskade se det — att fadern var sysselsatt med urvalet och utgifvandet af hans skrifter — att hans *Zriny* uppförts medan de voro i Berlin, samt slutar med strödda underrättelser af litterär och politisk art.

Det sista brefvet af Emma Körners hand bär datum 6 Januari 1815 och börjar med anmärkningar rörande Sachsens ännu af Wienerkongressen oafgjorda öde. Under dessa förhållanden finner hon umgänget med preussiska familjer välgörande. »Det äkta tyska sinnelaget är ty värr ännu hos oss ytterst tunnsådt, säger hon. Här gifvas endast sachsare och icke ens dessa fullt rena. Och umgänget med människor, hvilkas begrepp ej sträcka sig längre än till landgränsen, kan ej tillfredsställa dem, hvilkas enda tröst ligger i medvetandet att *för det heligaste hafva offrat det käraste.*»

Till slut följa några flygtiga anmärkningar om teaterns verksamhet, hvilka förefalla som ett sista matt vågsvall af det brusande, i musik och dramatik uppgående ungdomslif, som i de första brefven strömmat läsaren till mötes.

Nästa bref, skrifvet af Körner d. 2 Maj 1815, talar med om möjligt ännu mera sammanträngd smärta, än hans föregående, om en ny förlust. Tärd af en stilla sorg öfver den älskade brodern, lefde Emma Körner ej längre än som fordrades för att fullborda hans bild och afteckna hans grafvård. Den 15 Mars 1815 afsomnade hon stilla och nedbäddades kort derefter vid broderns sida under »Körnereken».

Ur stånd att bära lifvet i det förr så lyckliga, nu så ödelagda hemmet, flyttade Körner med hustru och svägerska till

Berlin, der han erhöill en god anställning och hvarifrån tant Dora skrifver det sista brevet i den meddelade samlingen, dateradt d. 11 Oktober 1815.

»Då en djup, ändlös smärta förlamar hvarje själens kraft, när sjelfva orden fela för att skildra de grymma skickelser som drabba oss, då är det förklarligt att man icke skrifver ens till sina närmaste vänner. Klagan ger endast då lindring, när det ännu finnes en skynt af hopp. Hvem kunde, hvem ville nu trösta oss? Vår jordiska lycka omslutes af tvänne grafvar, och först när vi åter förenas med våra himmelska barn, upphör vår smärta.

»Körner är en hjelte. Ingen klagan kommer öfver hans läppar, och dock öfverraskar jag honom ofta på hans rum, tyst gråtande. Alltid visar han oss ett vänligt ansigte, griper med krampaktig ifver hvarje utväg att förströ sina tankar — och hans hjerta blöder!

»Hur kunde du tro att vi, min syster och jag, skulle besöka teatern eller söka något nöje! Vi lefva emedan Gud så vill, men vi lefva endast för vår smärta. Här anser man oss vara tröstade, emedan vår sorg är oss för helig att vi skulle vilja tala om den med andra. Man deltagar i vårt öde, men icke för oss sjelfva. Man är lysten att se oss, likasom man tränges för att se ett nytt skådespel, men då man intet ser af vår smärtas skådespel, går man likgiltigt bort.» — — — En teckning af syskonens graf följer. Winkler, Kind, Böttcher och flera andra hafva diktat minnesqväden. Ett urval skall göras och utgifvas . . . »Hårdt i sanning, fortfar brefskrifver-skan, måste det hjerta vara, som ej deltagit i vår olycka . . . Flera hafva visat det . . . Vi lefva här ensligt. Åtta dagar förgå ibland, då ingen främmande fot beträdt vår tröskel. Vi hafva förlorat talenten att underhålla menniskor. Ännu har jag ej kunnat återgå till min konst. Förgråtna ögon och för-mörkad fantasi äro stora hinder. På gamla dagar kunna vi ej

vinna nya vänner, på sin höjd bekantskaper. Derför skatta vi så mycket högre de gamla och bland dem dig såsom en af de käraste.»

Knappast behöfver eller näns man tillägga något, för att sammanfatta det väsentliga af det här meddelade till en helgjuten bild, hvilken formas af sig sjelf i mottagliga läsaressinnen.

Hvem tycker sig ej personligen känna den hjertegoda hustrun och modern, så hel och hållen uppgången i kärlek till de sina, att hon har ingen öfrig för menskligheten; så upptagen af pligten att göra hemmet kärt och lifvet der gladt, att hon förbjuder sig sjelf att tänka på fosterlandets nöd! Hvem ser och hör henne ej som vore hon lifs lefvande, då hon följer dottern ut i sällskapslifvet, glad åt hennes framgångar och bäfvande för det intryck lidelsen en gång skall göra på hennes hjerta; då hon erinrar sig sitt eget kärleksvärmeri, som en gång eldat en Schillers snille; då hon med en flygtig suck talar om skaldens »oändliga ande, som sofver den eviga sömnen», eller då hon uppför koncerter och familjekomedier ännu vid dånet från slagfälten och i trots af en hemlig fruktan att någon nemesis närmar sig gömd under de glada upptågen? Hvem ser henne ej slutligen då den fruktade glädjerånaren kommit, då *hon* upphört att hoppas, medan de andra ännu hålla hoppet fast — och då hon slutligen lefver i det glädjetomma hemmet »blott för att Gud vill att hon skall lefva».

Och den ståtliche, fint bildade mannen, lemnad att ostörd af familjelifvets tyngre pligter, under värnet af den älskvärda hustruns halft moderliga kärlek. »njuta sin glada ungdom och allt det nöje hans rena själ kunde erfara», deri inberäknadt vänskapen med tidens största snillen och tänkare: huru ser man honom ej med en sällsam blandning af sorglöst barna-

sinne och stoiskt lefnadsvett hängifva sig med själ och hjerta åt estetiska njutningar, medan landsmän förblöda på slagfälten, teoretisera öfver tryckfriheten, då folkens sjelfva tillvaro står på spel, eller filosofera öfver det statsekonomiska värdet af ett menniskolif, då tusen sinom tusen lif krossas under verldsbetvingarens glafven. Och när slutligen folk efter folk reser sig för att tillsammans försvara sin hotade frihet, under det Körner studerar sin sons skaldeanlag och glädes åt hans litterära framgångar — huru ser man honom ej plötsligt väckt till medvetande om hvad lifvet och stunden kräfver genom just denne sons beslut att öfverge allt: skönhetsidealen, diktaräran, kärlekens lycka — för att strida för folk och land. Och från denna stund, med hvilken helt ny ömtalighet ser man honom ej sky förtryckarnes sällskap, gräma sig öfver bristen på fosterländskt allvar samt mana till offervillighet — ända tills han sjelf manas att bringa det första offret och gör det med den starkes tysta undergifvenhet, bärande sin sorg med det stolta vemod, hvarmed krigaren bär hederstecknet, som gafs honom på slagfältet.

Och »tant Dora», hjertegod och förnöjsam som systemen, men med något af konstnärens fina blick och ideala lifsåskådning. Hon, som protesterar så varmt mot påståendet att den ogifte också förblir oälskad och sjelf är det bästa beviset deremot. Hon, som med estetikerns blinda förtjusning skärskådar dragen af den krigshjelte, som lagt hennes eget folk under sitt ok och förbjuder sig sjelf att återse honom, för att ej förlora det första oblandade skönhetsintrycket; som ännu, då folken sucka under hans jernspira, »vill så gerna tro att hans storhet är parad med godhet», tills äfven hon uppvaknar ur drömmen om idealet, då hemmets älskling drar i fejd mot hennes hjelte och faller ett offer för frihetens seger. Hvem ser ej den goda, sörjande med en sorg för helig att klaga,

och hindrad af mörka tankar och tunga, förgråtna ögon att i konsten söka en tröst!

Slutligen de båda unga; barn af en yngre tid och gömmande under ytan af en estetiserande lifsriktning, och midt under ständiga musikfester och dramatiska upptåg, ett djupare strömdrag af humanitet, af folksinne och fosterlandskärlek. Tvänne drag ur brefven — det då Emma på kusinens spefulla fråga om hon är »politisk af sig» svarar med ett öppet ja, »för så vidt dermed menas att känna sitt folks olyckor så som drabbade de en sjelf», och senare då hon kastar bort Genlis och de tyska poeterna, för att läsa endast historia, främst »sitt älskade tyska fosterlands historia» — dessa tvänne drag äro nog för att karakterisera den tyska flickan. Lägg dertill hur hennes jungfruliga sinne uppreser sig mot snillets missbruk i en bok sådan som »die Wahlverwandtschaften», den kärleksfulla stolthet, hvarmed hon dröjer vid broderns diktverk, utan att dock blunda för de faror det innebär — slutligen den sorg, som förtär henne innan hon ännu erfarit någon annan lidelse än systerkärlekens och fosterlandskänslans, men detta djupt och starkt nog att kräfva hennes lif — och Emma Körners karakter aftecknar sig klart som en ljusbild mot den molndigra himlen.

Till sist brodern. Hvem följer ej med rörelse den unge, sig sjelf sökande skaldesjälen, hvilken, då han funnit sin uppgift, utslungar en dikt, hvars A och O är fosterlandskärleken och som skildrar, icke irrande lyckoriddare eller skönhetssvärmående studenter, utan den tyske krigaren, som värjer landets gränser mot anstormande fiender — icke »mondbleiche holdselige Mädchen» eller mignon-skepnader, som dansa på ägg och utandas sitt lif i obesvarad kärlek, utan den tyska krigarhustrun, som tänder krutfatet och spränger i luften det fäste, männen fåfängt sökt försvara, och sålunda, i kraft af sin egen offerdöd, omintetgör fiendens seger. Kanske var också Theo-

den Kørners glödande ungdomsdikt en af gnistorna, som tände den fosterlandskärlek, hvilken kort derpå slog ut i lågor och i sin ordning omintetgjorde landsfiendens segrar; i allt fall var den ett ord ur djupet af en brinnande skaldesjäl, och bakom ordet stod *mannen* redo att gälda det med sitt lif.

Skald var och förblef den unge frihetskajelten till det sista. Hans »*Lützows wilde verwegene Jagd*» och hans *svärdsång* blefvo ungdomens förtjusning i länder fjerran från hans fädernesland. Hans *stridsbön* gaf lösen åt den nya tid, som kämpade sig fri ur en förfluten tidsålders fjjettrar:

»*Gud, jag bekänner dig.*

Faller ett löf i höstliga tider,

Stupar en härmakt i brusande strider,

Källa af nåd! Jag bekänner dig.

Fader! Välsigna mig!»

Sålunda samlade till ett helt, gifva oss de antydda dragen bilden af ett familjelif på gränsen mellan upplysningstidshvarvet och den nya tiden, sammansatt af hvad det förra egde godt jemte sina brister och hvad den senare har stort jemte sina svagheter.

Sedd ur denna synpunkt är det som vi tro oss kunna anbefalla den Kørnerska brefsamlingen såsom rik på intresse, äfven för läsare utom Tyskland.

26. Tio år.

1.

Mor och son sitta vid frukostbordet. Hon försöker att skämta och han att skratta, men det är ej någon glädje hvarken i skämtet eller skrattet. Det brukar ej vanligtvis brista i munterhet vid deras måltider; hvad är det då, som i dag gör dem så förstända? Det är en skilsmessa, som förestår, en lång skilsmessa kan hända. Han skall ut i verlden; en rik slägting har lofvat att taga den unge mannen under armarna, och denne vänlige slägting har blott ett fel — han bor i Frankrike, hans stora affär drifves i Paris — detta hemska Paris, som bragt så många förhoppningsfulla ynglingar på fall och så många mödrar till förtviflan. Det lilla theköket surrar och brummar precis som vanligt, men i moderns öron låter dess enformiga surr som ett doft: »Paris, Paris! Ve den yngling, som kommer till Paris!»

Han ser på sin klocka, och hon tänker: han längtar; hon ville helst nu, att han försummade resan och stannade hemma, men när hon yttrar detta, svarar han med mera förstånd än ömhet, tycker hon: »Nu är det för sent att ångra, och nu måste vi visa oss modiga, mamma lilla!» Men det är tid att bryta upp; hon hjälper honom på med den tunga tulubben — det är ju midt i smällkalla vintern, den stackars gossen skall resa — och han sveper om henne den, så att hon alldeles försvinner i hans famn, och de stå en stund tysta, alldeles stilla, bröst emot bröst, och inom både honom och henne sliter och aggar smärtan och jäsa tårarna så som aldrig förr. En här af ljufva minnen och svunna fröjder kommer anstor-

mande, men plötsligt lösgör han henne och med en stämman, bruten och genombäfvad af intryck, säger han:

»Vi ha hållit troget till samman, mamma!»

Hon svarar endast: »Ack, Hugo, hafva hållit.»

»Nej», svarar han ifrigt, »skola hålla, skola hålla.»

»Kom i håg mig, älskade gosse», säger hon, »glöm aldrig din mor, hvad du än sysselsätter dig med. Glöm mig aldrig!»

»Kan man glömma sitt eget jag, moder? Aldrig!»

Han lade sin starka hand sakta på hennes hufvud och sade:

»Gud välsigne dig och låte dig få glädje, han, som kan trösta. Farväl!»

Och så togs afsked af Malla, den gamla trotjenarinnan, och det var icke det minst sorgliga. Hon var buttrare än någonsin, men den, som lät sig bedragas af Mallas snäfhhet den gången, han kände henne icke väl. Hon följde dem ut i förstugan — till jernvägen behöfde hon icke gå med, eftersom sakerna redan voro nedburna — och det sista hon gjorde, var att muttra något mycket tyst om »slarf», böja sig ned och knäppa den nedersta slejfen i hans tulubb, göra ett besynnerligt »helt om», fortfarande nedhukad och utan att vilja visa sitt ansigte, och skynda fram mot köksdörren. Hon hejdades af Hugos vänliga röst:

»Malla, du får icke gråta, jag kommer ju snart igen.»

Malla vände sig långsamt om, och under det tårarna sökte sig väg i hennes skrynklor som i små kanaler, ensamt afsedda för detta ändamål, svarade hon:

»Hvem gråter, månn tro? Icke jag, åtminstone. Och eftersom han jemt bråkar om, att han fryser om händerna — Hugo såg ut som om hans samvete vore fullkomligt rent med afseende på denna beskyllning — så har han ett par muddar här, som jag har gjort. Kommer hem, ja; men hurudan är han då, det kan jag just undra?»

Malla var en smula skeptiker, hon hade ju en rik verlds-

erfarenhet, och det var troligen därför hon alltid slutade med: det kan jag just undra. Efter detta långa tal skyndade hon nu imellertid in i köket och smälde igen dörren efter sig med mycken kraft och bestämdhet. Mor och son gingo, och inom kort såg hon ånghästen pusta bort med honom och återvände till sitt tomma hem och sina sorgliga hvardagssysslor.

2.

Det är tio år efteråt; vi äro i samma lilla hemtrefliga rum som sist, kaffekokaren puttrar, men i dag sorlar den: nu kommer Hugo. Modern sitter i soffan. Hon syr på ett par broderade tofflor åt sin älskling, som varit så länge borta. Den snälla gumman — hon sitter och småmyser vid sig sjelf, hon kan icke stå ut längre för glädje, hon måste upp och gå i det lilla rummet. Hon tar damhandduken och fejar för tjugonde gången hvarje bord och hvar stolskarm. Tänk, hvad gossen har gjort lycka derborta, hvad han är för en stordignitär nu! Han har skickat henne penningar, mycket penningar, men hvad skall hon med penningar? Hon har satt in dem i sparbanken, det kan alltid vara en hjälp vid det unga parets bosättning, när han gifter sig. Han är förlofvad med en fransyska, men det har låtit så underligt i hans bref, att hon tror, att den förlofningen icke just hvilar på de säkraste grunder, ja, hon hoppas nästan litet smått, att han skall bryta den, när han nu kommer hem, och fästa sig vid någon svensk flicka i stället. Hon har tjugo på förslag, den ena bättre än den andra. Midt under sina tankar och sitt stök blir hon afbruten af Malla, som sticker in hufvudet och ropar:

»Frun!»

»Hvad är det, kära Malla?»

»Hvad skulle det vara om inte brefbäraren, det kan jag just undra? Vet inte hela grannskapet åf, att frun väntar son sin hem i dag, och hvem ville väl då störa?»

Brefvet kom; det var Hugos handstil, och när det öppnades, befans ett porträtt ligga i kuvertet. Han hade nu ej skickat något sådant på fem år, han ville ej, var det enda skäl, han angaf; »han hade förändrats så mycket, och han önskade helst, att modern skulle föreställa sig honom såsom fordom, ty hans inre hade ej förändrats, och finge hon se hans förändrade yttre, kunde hon lätt bilda sig en vrång föreställning om hans inre.» Det var därför som Malla med en lätt förklarlig hast befaldes att springa efter glasögonen i bibeln. Glasögonen påsattes, och den första blicken kastades på porträttet. O himmel, kunde hon tro sina ögon! En så stor förändring hade hennes Hugo undergått, att hon, trots modersögats beprisade skarpsynthet, väl knappast utan föregående underrättelse hade känt igen honom, då hon nu skulle motaga honom. En förändring, visst icke till det sämre, och hur kunde hon också begära, att de tio åren skulle kvarlemnade barnarena dragen, det veka uttrycket, den klara blickens skälmskhet; de hade afnött och bortslipat detta, det var allt sammans, och hade hon rätt att vänta något annat? I stället blickade emot henne ett distingveradt, kanske för distingveradt utseende; benan midt i pannan — *comme il faut*; buskiga, djerft tecknade ögonbryn, ögat skarpt, en kanske något hånfull dragning på öfverläppen, som icke illa klädde, allt squallrade om ett skarpt förstånd och en personlighet, som kände sitt värde och egde blick för sin fördel.

De båda gamla kvinnorna stodo der bredvid hvarandra; ingendera var belåten, och modern hade ej långt till tårar. Malla bröt tystnaden.

»Kan någon nu säga», sade hon med ett försök att vara munter, »att inte pojken ha vurti' herre, det kan jag just un-

dra? Men nu får frun lof att gå i rippet, det säger jag och Malla med.»

Och hon klädde på sin matmoder den gamla, äkta shawlen, icke kunde hon begagna den andra grannlåtsshawlen, han hade skickat från Paris, och så gaf hon sig i väg. När hon kom ned, var det alldeles för tidigt. Hon vände sig till en jernvägsherre och frågade, när tåget från Stockholm vore att vänta.

»Om en half timme, lilla frun.»

»Jag har min son på tåget, ser herrn, och han har nu varit borta i —»

»Ursäkta, jag måste sortera packgoods.»

Det intresserade honom mera än hennes Hugo. Ja, världen är underlig. Nu kommer tåget. Ett fönster slås ned, ett manligt hufvud tittar ut och nickar. Det är han. Hon drar upp sin stora, gammalmodiga näsduk och börjar att vifta; tårarna rinna utför hennes kinder, och der står hon nu och gråter och viftar med näsduken, som hon håller med båda sina händer, och för hvar gång hon viftar, så niger hon omedvetet, och shawlen stöter i marken till ogemen förnöjelse för en dam, som sitter i samma kupé som sonen. Men tårarna ha förmörkat hennes blick, så att hon förlorar honom ur ögonsigte, och nu, när tåget stannar, kan hon icke få reda på honom. Hon synar hvarje tredje klassens kupé, dock — kan hända han åker på andra, den slösaren; äfven dessa mönstrar hon fåfängt, men se, der är han, han hoppar ur en första klassens vagn — o ungdom, o dårskap! Han kysser henne, men icke på munnen, utan på kinden — sådana småsaker kan en mor fästa sig vid — han trycker hennes hand, men icke nog hårdt, han går tillbaka till vagnen och sträcker handen mot ett fruntimmer derinne, han tar henne till och med om lifvet, höjer henne lekfullt i vädret och nedsätter henne sedan varsam på perrongen.

»Det är min fru, mor lilla», säger han, »vi gifte oss så hastigt, ty hon ville följa med hit upp till Sverige, och som det ej var någon obehaglig öfverraskning, som bereddes dig, så ville jag ej underrätta.»

Den lifliga fransyskan skyndar fram; hon öfverrumplar alldeles den gamla frun; strömmar af komplimanger flöda från hennes läppar. Droskan är anskaffad af betjenten under tiden, och snart hyser det tarfliga hemmet ungherrskapet. Mallas »herre» till Hugo upptas utan gensägelse, hans gamla f. d. barnjungfru hade hoppats att få kalla »gullgossen» vid namn, men deraf blef ingenting. Brödkorgen med sitt enkla saffransbröd och sina goda, hembakade skorpor rågas med småbrön ur påsar, som varit med på resan. Efter kaffet försvann den unga frun för att börja uppackningen. Det hade kunnat blifva en efterlängtd stund mellan moder och son, men han tog upp sin annotationsbok, nickade öfver bordet och sade:

»Förlåt, lilla mamma, jag skall uppteckna litet af utgifterna under resan; man glömmet så lätt, om det ej sker genast.»

Hon tog tyst bort kaffebrickan. Hon visste nog, att man lätt glömmet, hvad som ej sker genast.

Men nu öppnades dörren, och in dansade sonhustrun med en af perlor glittrande toffel uppträdd på hvardera handen. Det var hennes första present till den äkta mannen. Han gjorde ett låtsadt motstånd, sägande sig frukta ordspråket. Han hade redan pröfvat hennes makt och sin egen vanmakt, hon behöfde inga vidare hjälpmedel o. s. v. Det blef en liten debatt. Något ord föll omedvetet, som kom den unga frun att få en surmulen min. Må hända *var* hon tyckmycken, sådant händer med unga fruar. Alltnog, svärmodern började få en dunkel förnimmelset af, att hon borde göra ett medlingsförsök. Den goda själen visste i sin hjertans välvilja icke det minsta, hvad hon skulle säga på svenska, mycket mindre då, när hennes förlegade Schweizerfranska skulle anlitas. Hon

trasslade in sig i en labyrint af ofullbordade meningar och motstridiga tankegångar, och ju hetare hon blef, dess sämre gick det och dess mera komisk anstrykning fick det hela. Den unga fruns mungipor visade otvetydiga tecken till oro — sonen, som kunde ha gripit in, innan allt var förloradt, och utredt härfvan, kände sig besvärad inför sin hustru, så att han förlorade fattningen. Slutligen, då han sjelf greps af belägenhetens löjliga sida, lät han äfven nu tillfället gå sig ur händerna att vända saken i ett lätt skämt och derigenom afhjelpa missödet; i stället brast han ut i ett undertryckt, halfqväfdt skratt. Denna taktlöshet eller tafatthet gjorde stämningen en smula tryckt. Följden blef, att moderns egen tillämnade anspråkslösa gåfva aldrig nådde sin bestämmelse, hennes tofflor gömdes sorgfälligt i en lönnlåda af hennes byrå, och hon beslöt att den följande dagen anslå de penningar, hon hade samlat i sparbanken, till ett välgörande ändamål, ty att ungherrskapet hade godt om mynt, det märktes grannt. Och på aftonen samma dag, hennes son hade hemkommit, när hon kom in i sitt rum och från salen hörde det klingande skrattet af de båda unga, som naturligtvis ej ville lägga sig så tidigt som hon, när hon kom in, säga vi, i sin egen lilla kammare och fick se Malla stå och bädda, gick hon fram till den gamla och sade:

»Malla, du och jag måtte väl hålla ihop ändå?»

Och Malla svarade rätt snäsigt:

»Så frun pratar. Hvem skulle väl kunna skilja oss, det kan jag just undra?»

Hellen.

27. Mönster från ett skänst s. k. klutaband. Ursprungligen återgifvet med den praktfulla men arbetsamma skånska hålsömmen i blått och vitt, är det användbart äfven till knyppling, nät- och tyllbroderi, till korssöm, flossa- och rya väfnad, äfvensom med någon förändring till »doppentad» väfnad. Vackert och stilfullt till formerna har det i sin ursprungliga tillämpning den särskilda ej så ofta förekommande egendomligheten, att mönsterfigurerna äro utspärda i tyget medan botnen är fylld med färg, i stället att förhållandet vanligen är tvärtom.

